

SAMLAREN

TIDSKRIFT UTGIFVEN

AF

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPETS
ARBETSUTSKOTT

FYRTIONDE ÅRGÅNGEN

1919

UPPSALA

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1920

Folksaga och folkvisa i Almquists diktning.¹

Af

Ragnar Ekholm.

Man torde numera vara tämligen ense om att förlägga Almquists "nyromantiska genombrott" till omkring 1815. I samband med det sysslade med nyromantisk diktning, som då visar sig i Almquists produktion, står otvifvelaktigt hans vid samma tid begynnande intresse för folksaga och folkvisa. I ett föredrag om poesiers dåvarande tillstånd, hvilket han höll vid ett sammanträde i Manhemsförbundet 1816, och hvarur Ahnfelt (C. J. L. Almquist, hans lif och verksamhet, s. 15 ff.) meddelat utdrag, omtalar han bland Atterboms arbeten endast Fågel Blå, en "bearbetning af en gammal folksaga från medeltiden", hvarjämte han äfven nämner Nordmansharpan, som han karakteriserar såsom "en dyrbar samling äkta svenska poesier från medeltiden". I det aldrig offentliggjorda arbetet Karmola, hvartill manuskriptet är dateradt 1817, men som han troligen planerat redan 1815, förekomma en del folkloristiska ingredienser (Lamm, Studier i Almquists ungdomsdiktning, Samlaren XXXVI, s. 110). 1818 utger Almquist GråKappan, och under de följande åren fram emot 1830 finna vi i hans produktion ett flertal arbeten med motiv från folklig diktning.

Den folkdiktningens renässans, som romantiken åstadkom, och som här i Sverige framför allt tog sig uttryck i de olika samlin-

¹ Uppsatsen skrefs ursprungligen för professor M. Lamms seminarieöfningar vårterminen 1919, men har för tryckningen blifvit på vissa punkter omarbetad.

garna af folkvisor och folksagor, medförde äfven en teoretisk spekulation öfver denna diktnings väsen och uppkomst — så Atterbom i förordet till Nordmansharpan (Poetisk Kalender för 1816), och Geijer i inledningen till Svenska Folkvisor — och af dessa teorier återfinna vi mycket i Almquists uppfattning, sådan man kan konstruera upp den efter uttalanden på spridda ställen i hans verk.

Såväl folksagans som folkvisans uppkomst och blomstringsperiod förlägger Almquist till medeltiden och anser särskildt den förra vara ett av denna tids "mest betydande elementer" (Hermitaget s. 112).¹ Denna diktning kan således ge oss den bästa föreställningen om medeltiden, dess kultur och lifsuppfattning. "Man inbillar sig orätt", heter det i inledningen till Cypressen (Bergs uppl., s. 5), "att man känner den romantiska medeltiden genom våra dikter om denna tid, genom våra kompositioner och förklaringsförsök öfver densamma. Nej. Det är detta tidehvarfs *egna dikter om sig sjelf* vi måste höra; dess taflof öfver världen, *dess åsigter, dess tro* --- den må förekomma oss hurudan som helst." I Hermitaget vill valflickan Inga berätta en saga för skogvaktaren Erasmus: "Hon hade kanske rätt, att det hon talade ej innehöll något för en förnuftig människa; emellertid hafva vi beslutit att gifva en del deraf rum här, enär det innehåller ett bidrag till kännedomen om Tolfhundralets pigor" (s. 23). För nyromantikerna i allmänhet stod ju medeltiden i förklaradt ljus, och icke minst kände man sig dragen till dess samhällsinstitutioner, dess skarpa klasskillnad, länsväsen o. s. v. Också Almquist beundrade medeltiden, men åtminstone delvis ur helt andra synpunkter. Enligt honom ägde den flera företräden före vår tid, framför allt däri, att folkklasserna icke voro så skarpt avgränsade från hvarandra som senare. "Före kung Magnus Ladulås vet min herre att i Sverige ingen Adel fanns som stånd; men ett antal slägter, höga dels genom börd från fordne konungar, dels genom egna bedrifter, lyste ofvanom det öfriga folket, utan att egentligen vara skildt därifrån. Dessa slägter hade

¹ Citaten efter duodesupplagan, när annat ej uppgifves.

en inre känsla att de utgjorde den fagraste blomman i riket: ... Bonden bibehöll sitt faderliga hems råa väsen, men blickade likväl på de adliga slägterna såsom på *sin egen* förfining, sin blomstring och sin tillhörighet, emedan dessa släkter, utgångne ur det bondiska skötet, ej ännu genom Frälsehemmansinrättningen och Rusttjensten m. m. trädte derur, ej ännu kommit att stå i kamp mot sitt eget ursprung, såsom sedan skett.“ (Hermitaget s. 18). Denna uppfattning af de olika folkklassernas förhållande till hvarandra under den tidigare medeltiden är f. ö. fullständigt öfverensstämmande med den Geijer uttalar i inledningen till Folkvisorna — Geijer låter dock detta oskuldsfulla tillstånd räcka ända fram till Magnus Eriksson — och erinrar t. o. m. i uttryckssättet direkt om föregångaren.¹ För Geijer var detta demokratiska drag i samhällskicket förklaringsgrunden till att intet ståndshat tog sig uttryck folkvisorna, och detta åter sammanhänger med hans åsikter om folkdiktningens genesis.

Redan Herder, hvars uppfattning af den primitiva diktningen varit af utomordentlig betydelse för nyromantikens teorier, talar om de engelska romanserna som “in vollem Kreise des Volkes entsprungen“ (Von Ähnlichkeit der mittlern englischen und deutschen Dichtkunst. Sämmtl. Werke, ed. Suphan, 9 s. 531) och betonar, att den medeltida poesien sträckte sig “vom Kaiser zum Bürger, vom Handwerker bis zum Fürsten“ (Företalet till Volkslieder, zweiter Theil. Sämmtl. Werke, 25 s. 323). A. W. Schlegel förklarade i sin uppsats om Bürger, att de gamla romanserna voro författade bland folket, ja, hela folket vore i viss mån deras diktare (Werke, 8 s. 80). Till denna uppfattning om folkets stora massa som skapare af folkdikterna slöt sig Atterbom i sitt förord till Nordmansharpan. Folkvisorna vore inga konstprodukter, de bure icke prägeln af enskilda författare. De vore “blott och bart folk-

¹ GEIJER, *Inl. till Sv. Folkv.* s. XLII: Folkvisorna äro diktade i »tider då ännu ej stånden trädte i någon fientlig motsats mot hvarandra, då ännu Adeln till större delen var blott naturlig, eller bestod i den naturliga glans, som stora förfäder och en genom dem till förmögenhet och anseende försäkrad borgerlig existens gifva före alla privilegier, då den således ännu tillhörde folket och af det betraktades såsom sin egen blomma och härlighet».

dikter, melodier framqvällda omedelbart ur folklynnets“ (s. XIX). I motsats till denna hyperromantiska åskådning, som uppenbarligen utgår från den bekanta föreställningen om en folksjäl, hvars förnämsta och gripbara uttryck folkets diktning utgör,¹ står Hammar-skölds uppfattning. I direkt opposition mot Atterbom framhöll han i sin recension af Nordmansharpan (Svensk Lit.-Tidn. 1816 n:r 13, sp. 193 ff.) att de poetiska produkter, allmogen sjunger, icke äro ”ur dess sköte ursprungna“. I Svenska Vitterheten framlägger han mera utförligt sin åsikt. Folkvisorna skildra riddarlifvet och dess seder, och detta är ett ojäfaktigt bevis för att de uppstått hos adeln. Först på 1500-talet och särskildt under Johan III:s tid, då hatet till katolicismen äfven medverkade till att skapa ett visst förakt för den äldre diktningen, började de högre stånden bortlägga de gamla riddarkvädena, som sedan bibehöllo sig hos allmogen (a. a. s. 20). Geijer intar närmast en mellanståndpunkt. Å ena sidan anser han visorna härstamma från en tid, då blott den nationella individualiteten framträdde, men den enskilda ännu var så outvecklad, ”att ett helt folk söng som en man“ (Inl. s. X). Å andra sidan kunde han ej blunda för, att ämnena i folkvisorna i regel tillhörde de högre ståndens lif, hvilket afgjordt tydde på, att de äfven där uppkommit (a. a. s. XLII). Som ofvan antydts, sökte han förena dessa båda uppfattningar genom en hänvisning till att folkklasserna vid tiden för visornas uppkomst voro så föga skilda från hvarandra.

Hvad Almquist beträffar, är hans uppfattning om folkdiktens uppkomst, sådan den framträder i Bihang till Harald Eystensons Saga (hdskr. från 1816 i Nord. Mus. Se Lamm, a. a. s. 99 ff.) afgjordt atterbomsk. Han talar här om folkvisorna såsom ”de Poemer, som, under namn af Folkvisor, varit en direkt product af Folkets poetiska ande och verkliga Tro (så länge Folket hade sådan d. v. s. i medeltiden);“ ”dessa utgjorde“, fortsätter han, ”på sin tid Europas egentliga och egendomliga Poesi, alldeles på samma

¹ Det heter senare i Atterboms förord, att »andan af ett folks litteratur klarast framlyser i andan af ett folks poesi, emedan denna är national-själen's omedelbara uttryck» (s. LIV f.).

sätt som den homeridiska för hans samtida Hellener“. Senare slöt sig emellertid Almquist i denna fråga närmast till Hammarsköld och Geijer. I Hermitaget (s. 113) förklarar han, att både folksagorna och folkvisorna merendels härstamma från samhällets högsta kretsar, hvarifrån de spridts till det egentliga folket. För riddaren Gunnar Gudmunsson Bjelke är det därför helt naturligt att läsa visor och sagor “så att han blef en skicklig och lärd adelsman i sådant som tillhörde tidevarf och bildning“ (Cypressen s. 71). Själfva framförandet och stundom äfven författandet af folkvisorna synes Almquist vilja förlägga till någon klass af spelmän. I Hermitaget uppträda drottning Sofia och prinsessan Jutta förklädda till dylika spelmän på Bo Ulfssons borg, hvarvid den förra föredrager en “himmelsk kämpevisa“ och sedermera en “borgvisa“.

För nyromantikerna bestod det en skarp skillnad mellan naturpoesi och konstpoesi. All poesi var enligt denna uppfattning ursprungligen naturpoesi — människans äldsta språk var ju enligt Herder det poetiska. Naturpoesien framträder fullkomligt spontant och består, såsom Atterbom i Poesiens historia (s. 46) uttryckt det, i “en allmän språkrhythmisk fantasisammanklang mellan menniskans inre natur och den värld, som omgifver henne“. Konstpoesien är i motsats till naturpoesien fullt medveten om sitt mål och sina medel. Hela ett lands konstpoesi ligger i viss mån i dess naturpoesi. Geijer hänvisar till Homerus, som är den grekiska poesien in nuce, och äfven den medeltida folkdikten karakteriseras af honom som naturpoesi, “ej i den mening, att den uppkommer och bibehåller sig i motsats mot konsten (den innehåller snarare hela konsten i sitt ämne) utan emedan den är före, ja öfver den“ (a. a. s. X). I direkt anslutning till Herder, som uttalat, att folklig diktning som Homeros och Ossian vore “impromptus“, förklarar Geijer folkvisorna till naturen vara improvisation (a. a. s. LXIII). Något dylikt synes äfven ha föresväfvat Almquist. Om den folkviseartade sång, som Tintomara sjunger ute på Kolmården (Drottningens Juvelsmycke s. 286) heter det: “Men hennes inre tycken började gifva sig luft genom en ton, som i början knappt var hörbar mellan hennes läppar. Men efter hand steg rösten, gick öfver planen kring

linden, och bildade ut sig till en melodi. Sedan hon återtagit den flera gånger, begynte äfven tankar växa fram i sinnet och några ord åtföljde sången.“ Den ”borgvisa“, hvarmed den till spelman förklädda drottning Sofia i Hermitaget tackar sitt värdfolk för visad gästfrihet, sjunger hon ”impromptu“. När Katarina i Grimstahamns nybygge går ut i skogen för att fälla ris, sjunger hon en ”sjelfgjord“ visa, som korresponderar med hennes sysselsättning (”Så hugger jag och hugger jag, och hugger i det tomma“ — ”Och hur jag hugger och hur jag hugger, så blir det intet utaf . . . i det tomma.“ ”Hwarthän jag går, och hwart jag går, så blir det intet utaf . . . i det tomma“ etc.). Af detta sista exempel liksom också af Tintomaras visa framgår, att Almquist icke inskränkte denna direkt framkvällande naturpoesi till forna tider. Som Lamm utvecklat (a. a. s. 59), har Almquist genom sammanflätande af swedenborgska och herderska idéer¹ kommit fram till den åsikten, att öfverhufvudtaget alla människor, äfven i vår tid, när de äro sanna sådana, också äro poeter och tala rytmiskt.

En hufvudorsak till nyromantikens höga uppskattning af folkdiktningen var dess uppfattning af denna såsom ”kristlig“ och i och med detta ”romantisk“. Termen romantik är enligt Atterbom ”ett konstord, som kan öfversättas med det *christligt sköna*“ (Förord till Nordmansharpan s. XLVIII). Geijer finner folkvisornas romantiska karaktär bestå däri, att föremålen få sitt ljus icke från den yttre omgifningen, såsom i den antika poesien, utan från en inre ideell värld — en sats, hvilken säkerligen varit af en viss betydelse för de Almquists uttalanden i undersökningen rörande de gamles och nyares vitterhet, där han betecknar den antika kulturen öfver hufvud taget som en utåtgående, den moderna, kristna som inåtgående (Svea h. XIV, 1831, s. 87). Också Almquist betonar den kristligt-romantiska karaktären i folkdiktningen. ”På sätt och vis,“ säger han i Bihang till Harald Eystensons saga,

¹ På Herders åsikt om det poetiska språket såsom det äldsta bygger säkerligen äfven Geijer i ett uttalande (Inl. till Sv. Folkvisor s. XLIV), där han förklarar, att den romantiska folksångens element »hänvisar oss till tider, då prosa och poesi i språket ännu ej skiljt sig åt».

“neml. i anseende till deras inre lif, äro dessa romantiska poesier [folkvisorna] ännu för oss egendomliga, ty Religionen, som är hufvudet såväl i hela Bildningen som i Poesien, är uti dem lika, som för oss, neml. Christet, men deras Costum, hvilken är ridderlig (i sin utsträcktaste bemärkelse), skiljer dem från oss.“ Om den bondanekdot (= folksaga), Henrik Löwenstierna i Inledningen till Cypressen berättat, och om liknande andra sagor heter det: “Barnens egen fantasi plär skåda i dem en skönhet, som ej synes i sjelfva historien, ehuru dessa likväl måste medgifvas ega den besynnerliga förmågan att kunna i den afhörandes själ förvandlas till ofta djupt behagliga utsigter och taflor, hvilka man förgäfves söker i sjelfva historiens ord.“ Denna folksagornas och folkvisornas egenskap att utgöra en äkta romantisk diktning är det också med all sannolikhet, som förlänat dem den roll, de spela i Almquists stora undervisningsprogram, förslaget till Manhemsförbundets organisation. De uppträda här i läsningen för sjätte graden. I de föregående graderna gick uppfostran ännu ut på den rent fysiska utvecklingen och bakgrunden utgjordes af den nordiska asaläran. Här, i sjätte graden, börjar man däremot inse den fysiska kraftens otillräcklighet, här “brytes förbundets stråle i en ny riktning“ (s. 52), adepten vänder sig till något högre, det andliga och ideella, och därmed inträder den kristna romantiken. Den läsning, som nu anbefalles, skall därför bilda Manhemsbroderns sinne i den nya, kristligt-romantiska stämningen. Härtill lämpa sig bl. a. “Christna Folksagor“, och i sången vänder man sig till medeltidens folkvisor, hvilka “fortsätta genom det öfriga af Förbundet sin renande inflytelse“. I detta sammanhang ger Almquist en karakteristik af musiken i folkvisan, som är af ett visst intresse. Han har förut utvecklat sitt begrepp om det komiska och det tragiska. Munterheten i komedien ligger blott på ytan, under löjligheterna hvilat en grundfärg af allvar och fasa. Tvärtom bär tragedien “blott dräkten af sorg“. Hvarje människa, som beslutit att sträfva uppåt, måste genomgå en kamp, för att hon sedan må lefva i “Helhet, Helse, Salighet“. Denna strid är enligt Almquist det sant tragiska. I anslutning till detta resonemang förklarar han folkvisans musik

vara tragisk. Den som är van vid den högre musiken, finner i början dessa melodier alltför nedslående och svårmodiga. "Dock, ve den, som förgriper sig på denna höga enfald! Bakom den mjuka häcken sitter en ung Jätte, färdig till hämnd öfver den, som med oskär hand griper häckens blommor, och hånar dem." Hos folket själf är folkvisan "en rask, ren, herrlig, genomgripande ton: from utan pjunk, stark utan fräckhet, ganska organiskt bildad, och derföre alldrig konstlad". Almquist antyder till sist äfven dess romantiska tycke, då han säger, att "der höres någonting på djupet".

Det är äfven ur en annan synpunkt betecknande, att Almquist tar upp folkdikten till lektyr i Manhemsförbundet. Hans organisationsförslag afsåg att åstadkomma en verkligt nationell uppfostran — på svenskhetens grund skulle bildningen byggas. Både Atterbom och Geijer hade starkt framhåft folkdiktingens nationella karaktär. Den förre hade tagit denna till utgångspunkt för ett af sina anfall mot den gamla skolan och förklarat, att hela den svenska litteraturen efter medeltiden, möjligen med undantag för Stjernhjelms och Bellmans, hade stått helt och hållet utanför den nationella utvecklingen, och att det egentligen blott vore i de bättre af allmogens sånger, som man kunde återfinna den från forn- och medeltiden ärfda svenska andan (Förord till Nordmansharpan s. XXXIII.). Geijer hade uttalat liknande tankar (Inl. till Sv. Folkvisor, s. L f.). Också Almquist hade i sitt föredrag i Manhemsförbundet 1816, där han kraftigt vände sig mot både den "tyska" och den "franska" poesien i Sverige, framhållit folkvisorna såsom "äkta svenska poesier". När det därför nu gällde att för Manhemsförbundets högre grader föreslå en läsning, som både var kristligt-romantisk och nationellt svensk, låg det alltså nära till hands att vända sig till folkvisa och folksaga.

Den nationella, allmänt-medborgerliga bildning, Almquist ifrågasätter i Manhemsboken, ville han som bekant till slut anknyta till allmogelivet. I det allmänna lefnadssättet skulle förenas bondens verklighetssinne och den bildades idealism. I skriften om de gamla och nyares vitterhet blir ju också hans litterära program för ening af yttre och inre, af realism och idealism. Måhända såg

Almquist i folkdiktningen i viss mån ett embryo till en dylik för-
ening, ehuru han aldrig direkt uttalat det. En antydning härom
skulle man kanske kunna finna i hans förklaring i *Manhemsboken*
(s. 84): "den äkta Bondflickan är just folkvisan i människogestalt",
äfvensom däruti, att han i skriften om de gamles och nyares vit-
terhet framhåller, hurusom i åtskilliga af folkvisorna (liksom ock i
Don Quixote och hos Shakespeare) själfva berättelsens ord "gränsa
till plumphet, råhet", men att det dock där råder en stämning "af
sådan ädelhet, finhet och skönhet, att det hela rör oss, utan att
vi kunna förklara det" (Svea, h. XIV, 1831, s. 95). I denna åskåd-
ning skulle vi då också ha att se en bidragande förklaringsgrund till
att Almquist de närmaste åren före, liksom under och äfven efter
Värmlandsvistelsen så ofta sökte inspiration i folklig diktning. Det
förefaller icke omöjligt, att det är under inflytande af denna, som
hans begynnande realism utvecklar sig. I *Törnrosramen till Cy-
pressen* (s. 11) betonas det med styrka, att den historia, som där
förtäljes, egentligen är en "*torpargosshistoria*, men som slutar med
att vara en kungahistoria". Just sådana folksagor som de, Alm-
quist nyttjat i *Cypressen*, äga mer än andra en viss bondsk rea-
lism. Berg har också framhållit (*Cypressen* s. VI f.), att vi här
för första gången hos Almquist finna en ansats till allmogeskild-
ring, hvarvid han särskildt pekat på figurer sådana som tiggar-
flickan Clara och pigan Sara. I *Hermitaget* träffa vi åter ett par
dylika realistiskt uppfattade gestalter: skogvaktaren Erasmus och
vallflickan Inga. Här tillkommer dessutom den noggranna och kon-
kreta landskapsskildringen. De mest utprägladt folkloristiska af
Almquists alster, *Gråkappan*, *Cypressen* och *Hermitaget*, hvilka
samtliga tillhöra hans produktion före 1830, bilda i viss mån mot-
svarigheter till de egentliga folklifsskildringarna i hans senare dikt-
ning, och båda dessa arter af berättelser äro uttryck för det de-
mokratiska draget i Almquists lifsåskådning. I detta sammanhang
kan det också nämnas, att han i skriften om *Folknöjen* (s. 157 f.,
duod.-uppl. XII), där han yrkar på en för det egentliga folket mer
afpassad läsning, jämställer folkvisorna och sina egna folkskrifter.

I nyromantikens ifriga sträfvan efter en ny mytologi, som kunde ersätta den gamla klassiska, deltog äfven Almquist (Lamm, a. a. s. 100 f.). Som bekant hade på vissa håll folkdiktningen tagits upp just i detta syfte, och särskildt hade man betjänat sig af den rika elementarmytologi med älfvor, näckar, hafsfruar, skogsjungfrur o. s. v., som folkvisorna erbjuda — jag behöfver endast erinra om så typiska nyromantiska ballader som Hammarskölds Ljungby horn, Afzelius' Necken och Hedborns Stjernarpa fiskare. Almquist ställer sig, som Lamm (loc. cit.) antyder, skeptisk mot att upptaga mytologiska element ur folkdiktningen, ehuru han erkänner att denna mytologi äger vissa företräden framför andra nykonstruerade. "Det andligas ingripande uti det världsliga" är i folkvisorna "renare flutet utur Christendomen och omfattadt af verklig folktro" än i nyare arbeten med kristen mytologi, men det andliga är dock där ännu dunkelt och "blott på afstånd verkande". I detta afseende står hellenismens, nordens och österlandets mytologi framför den medeltida folkdiktningens, trots att kristendomen dock står högt öfver all annan religion. Förklaringen är denna: "Den som skådar, att Christendomen sjelf, under Romantikens tidehvarf, äfven för dem, hvars fullständiga Lif och verkliga Tro den utgjorde, var så dunkel och endast på afstånd verkande, den skall ej undra, om denna Tids Sånger, i ett troget Echo af den ande, som öfver densamma hvilade, äfven alltid drogo ett flor öfver den spegel, hvarutur de läto det andliga framskymta. Men ehuru detta då och alt sedan, såsom Christendomen gått i sjunkande ej kunde vara annorlunda; så har dock ofta det mäktiga Behofvet visat sig, att få det andliga renare, ljusare och fullständigare prononceradt. Phænomenet här af visar sig ganska märkvärdigt i våra s. k. Barnsagor." Trots dessa uttalanden träffar man dock i Almquists produktion antydningar om en mytologi, som närmar sig folkdiktningens. I Rosaura och Cypressen är bergtagningsmotivet begagnadt, i Guldfogel i Paradis införes Hafsfrun, i Sigtuna Saga uppträder Näcken.

Beträffande de ämnen, den medeltida sagan och visan rörde sig med, understryker Almquist deras historiska karaktär. Sagorna förklarar han i Hermitaget (s. 113) ofta ha bevarat "minnet af

politiska händelser i travesterad drägt“. I anslutning härtill låter Almquist också drottning Sofia omtala (s. 121), att det finnes en saga om en af hennes förfäder, hvilken tydligen är identisk med den, som Inga Vallpiga tidigare berättat för Erasmus.¹ I samma arbete uppräknar Bo Ulfsons dotter Irmengard ämnena för en mängd visor, hvare tilldragelserna under Birjer Jarls och hans söners tid skildras. Detta stämmer f. ö. med Geijers åsikter — äfven för honom kunde folkvisorna lämna vissa, om ock sparsamma upplysningar till Sveriges historia (Inl. till Sv. Folkvisor, s. XXXVI). Ännu längre gick A. A. Afzelius, hvilken, som bekant, i Svenska Folkets Sagohäfder till mycket stor del byggde sin framställning på folksagor och folkvisor.

Jag öfvergår nu till att gifva en öfversikt af de Almquists arbeten, där inflytande från folkdiktningen kan iakttagas.

Frånser man det otryckta verseposet *Karmola*, där man enligt Lamms referat tydligen har att räkna med en del, om ock rätt obetydliga inslag från folksaga och folkvisa, är det första arbete, där den folkliga berättelsen framträder i Almquists produktion, den anonymt utgifna *GråKappan*, som utkom 1818.² Att Almquist verkligen är upphofsmannen till denna "saga" intygas däraf, att den är upptagen i den af honom själf granskade förteckningen öfver hans arbeten, hvilken finnes intagen i tillägget till Svenskt Biografiskt Lexikon, ny följd (s. 375) samt i listan på hans skrifter i Den sansade kritiken (Imp.-okt.-uppl. II: s. 374). Till det yttre framträder *GråKappan* som ett af de vid denna tid så vanliga folktrycken, och Almquist själf afsåg utan tvifvel att låta den gälla som en verklig folksaga. Lysander har emellertid rest mycket starka tvifvel på, att vi här ha att göra med en sådan. (Cavallin och Lysander: Smärre skrifter s. 426 ff.) Han anser, att den helt och hållet är ett originalarbete af Almquist, men att elementen till detta hämtats från olika håll, dels från bröderna Grimms

¹ På samma saga — då såsom skotsk — göres anspelning ännu en gång i *Hermitaget* (s. 205).

² Guldfogel i *Paradis* är dock möjligen något tidigare. Se sid. 16!

Kinder und Hausmärchen, dels från bibeln, dels äfven från en saga af Gabrielle de Villeneuve. Han påpekar en del drag i skriften, hvilka enligt hans mening icke äro folkliga och icke lätt kunna förklaras, om icke Almquist är den verklige författaren. Vidare framhåller Lysander, att den version af sagan, hvilken intogs i en senare upplaga af den grimmska samlingen efter redogörelse af von Schröter icke är något annat än en bearbetning af referatet af Grå Kappan i Svensk Litteraturtidning (1819, n:r 7),¹ och att Schröters uppgift, att han upptecknat den efter muntlig tradition i Östergötland, alltså icke är trovärdig.

I själfva hufvudfrågan torde Lysander ha rätt. Almquist har med upptagande af mycket betydande element från folksagan författat en ny saga. Af denna trycktes ett flertal upplagor (i J. A. Almquists *Almquistiana* upptagas 27), C. J. Lenström tog med den i sin samling "Folksagor för gamla och unga", likaså P. O. Bäckström i "Svenska Folkböcker" — den senare dock med några lätta stilistiska ändringar. Detta har gifvetvis gjort, att sagan blifvit spridd bland allmogen, och den har äfven senare upptecknats ur folkmun. En uppteckning i Bondesons "Historie-gubbar på Dal" ansluter sig så nära till trycket, att det förefaller att ha varit berättaren bekant. Detta är f. ö. den enda uppteckning från rikssvenskt område, jag känner till. Uppteckningarna från Finland äro däremot flera. De lokalisera sig dock till ett jämförelsevis inskränkt område, Ekenäs landsförsamling,²

¹ Att detta referat, som LYSANDER uppger, har Palmblad till auktor, är naturligtvis icke säkert. Det är väl icke alldeles omöjligt, att von Schröter själf gjort det. Han intresserade sig för folklig diktning och recenserade ju några månader senare, som Lysander påpekar, i samma tidning Hammar-sköldts och Imnelius' »Svenska folksagor». I detta sammanhang kan det påpekas, att den vidlyftiga utredning, som Lysander gör för att visa, att Schröter missuppfattat Almquist, då han i sitt återberättande af sagan på tyska gjort prinsessan stum, knappast träffat det rätta. Prinsessans stumhet är nödvändig för händelseutvecklingen. Hon skulle ju annars för sin gemål kunna tala om, på hvad sätt hennes barn försvinna. Läser man igenom GråKappan utan att alltför starkt pressa ordalydelsen på de för denna fråga viktiga punkterna, finner man också, att Almquist tydligen så menat.

² Referat af denna uppteckning i *Finlands svenska folkdiktning I A: 1* (*Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland 132*) s. 231 f. — En fullständig afskrift har godhetsfullt tillställts mig af dr Oskar Hackman i Helsingfors.

Karis och Ingå socknar,¹ samtliga liggande i västra Nyland. Mera isolerad är en uppteckning på finska från Siikais i Satakunta. Af dessa står sagan från Ekenäs i ett mycket starkt beroende af Almquists folkbok med rena reminiscenser därifrån både i namn (prinsessan heter Jugunda), uttryck och tankegång, under det att versionerna från Karis och Ingå uppenbarligen genom flera muntliga mellanled gå tillbaka till den. Båda dessa senare varianter ha så att säga skalat af flera af de typiskt Almquistska dragen och därigenom fått en betydligt mera äkta folklig prägel. Hufvudtanken hos Almquist, att någon af en och samma person på en gång kan vara både hatad och älskad, — ett tankeproblem, som Lysander med full rätt anser vara främmande för fornsagan — har den folkliga traditionen ej förmått bibehålla. Prinsessan har här icke som i Almquists saga i sina drömmar skådat Rosimandro, upptändts af kärlek till honom eller vigts vid honom. I Karis-sagan gör ej heller den ur sin förtrollning befriade prinsen något anspråk på prinsessan. Tvärtom heter det, att hennes man tog henne till nåder igen, eftersom hon befunnits oskyldig till barnamord. I uppteckningen från Ingå däremot kvarstår en rest af Almquists tankegång. Där ger den till prins återförvandlade gråkappan prinsessans gemål att välja på att få sina barn tillbaka eller behålla prinsessan. Han väljer det förra, och prinsessan blir den befriade prinsens hustru. Så sker också i den finska versionen från Siikais.² Sagans ursprungliga slut har sålunda klyfts, och en sådan klyfning är i och för sig en antydan om, att här icke föreligger någon verklig folksaga.

¹ Referat af dessa i a. a. s. 229 ff. Karisversionen i *Nyländska folksagor* ordnade af G. A. ÅBERG (*Nyland* II), n:r 227. Ingåversionen i *Nyländska folksagor och -sägner* ordnade af A. ALLARDT och S. PECKLÉN (*Nyland* VI), n:r 120.

² Af denna har dr Oskar Hackman välvilligt lämnat mig referat. Då det möjligen kan vara af intresse att se huru sagan förändrats, när den kommit öfver på finsk botten, meddelas här detta: »En prins, förtrollad af en häxa, måste svepa sig i hennes gråa kappa (harmaatakki). Grannkungens yngsta dotter söker honom, han för henne till en håla, hans bostad. Emot förbud tittar hon i en lucka, måste återvända hem. Hon gifter sig med en annan kung. Af hämndlystnad röfvar den förtrollade prinsen hennes barn och stryker blod på hennes mun. På afrättningsplatsen ger han sig tillkänna, befriar henne, återlämnar barnen och gifter sig med henne.»

Att emellertid elementen i GråKappan till mycket stor del äro af folkligt ursprung har redan Lysander fullt riktigt framhållit. Däremot tror jag icke, att han varit på rätt spår, då han närmare velat utreda, hvad som varit de omedelbara källorna för Almquist. Att denne under sina färder på landsbygden samlade och upptecknade sägner och sagor -- samlarintresset var hos honom ett arf från morfadern Gjørwell -- veta vi genom direkta intyg därom (Lysander, C. J. L. Almquist s. 323), och, såsom nedan skall visas, återgå de folksagomotiv, han använder, *i regel* till berättelser, som han hört ur folkmun. Som bekant uppehöll sig Almquist under somrarna 1814–17 på Fagerviks bruk i Ingå socken som informator för Fredrik Hisinger (W. Söderhjelm i Finsk Tidskrift 1915, s. 144), och det finns därför en viss möjlighet för att sagoelement, som han upptagit i GråKappan, kunna härstamma närmast från dessa trakter.

Det är två gamla folksagor, som Almquist sammanarbetat i GråKappan: Psyke-sagan, "Jungfrun, som såg på sin käresta vid ljus", och, som Lysander riktigt funnit, Marienkind-sagan. Af de nio uppteckningar af den förra, hvilka omnämnas i referatsamlingen i Finlands svenska folkdiktning, ha tre (två från Ekenäs landsförsamling [s. 153] och en från Ingå [s. 158]) exakt samma början som Almquists saga: en kung har kommit ut i skogen, hejdas där af ett djur (en hjort, en hvit björn) eller en tomte och måste för att få återvända lofva att till denna öfverlämna den första varelse, som kommer honom till mötes i hemmet; denna varelse är ingen annan än hans mest älskade dotter, som han först söker rädda genom att skicka andra i stället, men som han till sist måste låta ge sig iväg; djuret eller tomtten är emellertid en förtrollad prins, som för prinsessan till sitt slott eller håla, där hon sedan får uppehålla sig. När nu början af GråKappan så nära ansluter sig till dessa finländska versioner af sagan om vidundret som make, synes det vara onödigt att anta, att Almquist begagnat någon utländsk sagosamling som källa. Icke heller för fortsättningen af GråKappan, där Marienkind-motivet är upptaget, behöfver man som Lysander förutsätta, att det är den Grimmska sagan,

som ligger till grund. Äfven denna folksaga är upptecknad på åtskilliga håll i Finland.¹ Från Nyland föreligger den visserligen endast från Ekenäs landsförsamling och i en version, som närmast synes återgå på den norska sagan "Jungfru Maria som Gudmoder" i Asbjørnsens och Moes Folkeeventyr, men detta behöfver gifvetvis ej betyda, att icke sagan i någon form på Almquists tid berättats i den trakt af Nyland, där han uppehöll sig. För öfrigt kan Almquist säkert fått höra dessa sagor äfven på rikssvenskt område. Psyke-sagan är känd från flera håll i Sverige² och hvad Marienkind-sagan beträffar, är den, såvidt jag kunnat finna, i litteraturen visserligen endast anförd från Skåne,³ men då det svenska sagomaterialet öfver hufvud taget ännu till mycket stor del hvilat i arkiven, är det ingalunda omöjligt, att den äfven upptecknats i andra svenska landskap, särskildt som man också känner till den från Norge.

Almquists egna tillsatser till de folkliga elementen har redan Lysander till största delen påvisat. Hvad namnet på själfva hufvudfiguren, Gråkappan, angår, kan man sammanställa det med det i några isländska sagor förekommande Blákápa som benämning på ett kvinnligt troll (Adeline Rittershaus, Neuisländische Volksmärchen, s. 7 ff). Liknande kappförsedda figurer äro för öfrigt icke så sällsynta i Almquists tidigare produktion. I Cypressen uppträder "riddaren i gröna kappan" och i betjänten Jakobs spökdikt i Hinden sitter "Han" "i lång, röd kappa" (s. 186).

Den pseudo-naiva stil, som Almquist i Gråkappan liksom i många andra ungdomsarbeten betjänar sig af, anses af Lysander utgöra en anslutning till de medeltida riddarsagornas. Kanske äfven bibelstilen inverkat. I det afseendet är kuskens tirad till konungen, när gråkappan hindrar vagnen, ett godt belägg: "O min nådige Herre och Konung, låt nu hugga sin tjenare bit från bit, eftersom jag als icke mera duger till kusk, det embetet jag förr dock icke så illa skötte".

¹ *Finlands sv. folkdiktning*. I A: 1 s. 227 ff., I B: 1 s. 319 ff.

² WIGSTRÖM, *Folkdiktning* I s. 242 (Skåne); STEFFEN, *Sv. Sagoböcker* I s. 29 (Östergötland).

³ WIGSTRÖM, a. a. s. 269.

Något senare än GråKappan tillkom *Murnis*, hvilket arbete af Lamm (Studier, s. 109) daterats till 1819. Äfven här synas en del element från diktning, som är eller vill anses vara folklig, spela in. Lamm har påpekat (a. a. s. 126), att Albions olycksöde att vålla sin älskades död, när han skall rädda henne ur panterns våld, är ett vanligt balladmotiv, som återkommer i *Amorina* och *Björninnan*. Af dessa tre behandlingar af samma ämne står otvifvelaktigt det sista den folkliga framställningen närmast — det spelar ju också i allmogemiljö. Bland de berättelser, som Albion förtäljer för Nuna, är äfven en saga om hur hans fader i österlanden kämpade med en jätte, som kunde förskapa sig i olika gestalter. Möjligen förekommer här någon reminiscens från sagan om "honom, som bet hufvudet af Skam", hvilken Almquist sedermera upptog i *Cypressen*. F. ö. finnes i svenska uppteckningar äfven en annan berättelse om en man, som får förmåga att omskapa sig till olika slags djur ("Pojken, som kunde skapa sig till läjon och korp och myra", Bondeson, Svenska Folksagor 22). Äfven genom själfva stilen, som här dock är ännu mera pretiös än i GråKappan, och genom att framställa berättelserna som ett slags ålderdomliga sagor, har Almquist i *Murnis* sökt anslutning till folkdikten, sådan han uppfattade denna.

Guldfogel i Paradis var, som känt är, Almquists troligen första försök i den af de tyska nyromantikerna omhuldade symboliska sago-genren. På dess symbolik har jag emellertid icke anledning att ingå, utan håller mig till det rent stoffliga.

Beträffande sagans tillkomsttid äro meningarna delade. Almquist uppgaf själf, att den skrifvits omkr. 1817, men Warburg har af vissa skäl tviflat därpå. Lamm har emellertid (a. a. s. 142 f.) framdragit en del omständigheter, som åtminstone i någon mån bekräfta Almquists uppgifter. Det kan tilläggas, att också i det äldsta kända manuskriptet af *Murnis* synes förekomma en anspelning på Guldfogeln, hvilken f. ö. är bibehållen i den tryckta versionen. Det heter nämligen (De dödas sagor, s. 2) om ön Aurigny, att den är omsluten af vattnet "såsom en gulddroppe stänkt ur Paradisfogelns näbb i hafsvågen". (Hvad som längre ner (s. 8) berättas,

hur tärnorna på Galaors borg sjöngo "Anéurins sång öfver paradisfogeln, för hvilken näktergalarnes ande böjer sin hals af vörndnad", är däremot senare tillägg.) Under alla förhållanden kan, som Lamm framhåller (*loc. cit.*), sagan ej ha författats senare än 1820.

I ett bref till Atterbom (*Sammlaren* XXIV, s. 2) säger Almquist, att stycket "för att hafva en yttre fot" stödjer sig på "en bekant Folksaga om en Munk, som lyssnade på Paradisfogelns sång". Som Warburg funnit, är denna folksaga identisk med den af Karamzin återberättade legend om paradisfågeln, hvilken i svensk öfversättning ingår i kalendern "Förgät mig ej" för 1820. Någon folksaga i egentlig mening är detta stycke således ej. Det är en legend, möjligen tillkommen för att illustrera Psaltarens ord (*ps.* 90): "Ty tusen år äro i dina (Guds) ögon såsom den dag, som i går framgick", ehuru den senare spridt sig och berättats bland allmogen hos olika folk.

Almquists anslutning till Karamzins saga, vare sig han känt denna genom någon äldre svensk eller tysk öfversättning eller blott genom "Förgät mig ej:s", är uppenbar. Första kapitlet i Guldfogel i Paradis är helt enkelt en parafras af Karamzins berättelse, ända in i detaljer öfverensstämmande med denna. Särskildt observerar man, att munkens utrop, när han förstår, hur tiden gått ifrån honom, är så godt som ordagrant detsamma, och att hos både Karamzin och Almquist inskriptionen på hans graf utgöres af detta utrop.

I fortsättningen af sagan, där Almquist diktar på fri hand, kunna vi iakttaga vissa drag, genom vilka författaren säkerligen velat närma den till den folkliga berättelsen. Warburg har framhäft, att de öden, Wingolf upplefver, erinra om de medeltida riddardikterna. Detta kan visserligen ej förnekas, men äfven folksagorna äro fyllda med äfventyr af liknande slag. Prinsen, som drar ut för att söka sin försvunna syster, är ju en frände till de folksagans otaliga äfventyrare, som öfverge hemmet för att ute i världen söka någon skatt eller en skön kungadotter. Wingolfs möte med Sjöfrun, en figur, hvilken, som ofvan påpekats, ofta förekommer i nyromantikernas folkvisor, och de hjälpare, isfågeln,

draken, gäddan och dufvan, hon gifver honom, har en om ock ganska obetydlig likhet med en episod i den af Bondeson upptecknade sagan "Måns Röskägg" (Halländska sagor, 6). Bonden, som söker sin försvunne son, får på färden till trollkarlen Måns Röskäggs slott hjälp af de "rådande" öfver markens, havvets och luftens djur, och sin väg tillryggalägger han på en björn, en hvalfisk och slutligen på fågel Fenix.

Nästa symboliska saga, Almquist skref, *Rosaura*, hvilken tillkom sommaren 1822 (Lamm, a. a. s. 144), står friare gent emot den folkliga diktningen. Berättelsen börjar visserligen i äkta folksagoton "Det var en gång en konung", och framställningen af motsättningen mellan "jordens utvända sida" och dess "innandömen" har ju ett visst samband med det i folksagorna och visorna förekommande bergtagningsmotivet, men f. ö. är det endast i en eller annan detalj, som inflytande från folkdikten kan påvisas. Lamm har sålunda framhållit, att skildringen af prinsessans vägran att välja sig en make bland de friare, som anmäla sig, rönt påverkan af början på den Grimmska sagan "König Drosselbart". Samma saga finnes visserligen äfven i svenska uppteckningar — själfva motivet "den bedelgranna mön" är vanligt äfven i folkvisor — men att det är den Grimmska versionen, som föresväfvat Almquist, är troligt emedan detta är den enda uppteckning, där de mindre smickrande ömdömen, prinsessan faller om friarne, finnas omtalade.

I *Arctura eller sagan om Grimur Gall* korsa sig inflytelser från skilda håll. I början ansluter sig berättelsen till den isländska sagan. Då det icke förut synes vara uppmärksammat, vill jag påpeka, att de fem första kapitlen direkt återgå på den i Björners Kämpadater ingående Samson Fagres saga, till hvilken Almquist äfven hänvisar. Första kapitlet hos Almquist är således ett referat af de fem inledande kapitlen i den isländska sagan, andra kapitlet återgår på kap. 6 och 9 hos Björner, tredje kapitlet återfinnes i Kämpadaternas kap. 12, det fjärde återger delvis efter ordalydelsen innehållet i Samsonsagans trettonde, fjortonde och femtonde kapitel. Sista stycket af det fjärde samt första stycket af femte kapitlet i *Arctura* ge slutligen resultatet af berättelsen i

den isländska sagans kap. 16—24. I Björners isländska text återfinner man äfven samtliga de isländska glosor och termer, som förekomma i Arctura. Samsonsagan tillhör de sena romantiska isländska sagorna, till hvilka förebilder hämtats från kontinentens riddardikter och de gamla fornaldarsagorna, och torde ha tillkommit på 1300-talet (Finnur Jónsson, *Den oldnorske og oldislandske litteraturs historie* III s. 113). Den inblandning af namn från bretonska sagokretsar i Arctura, hvarom Warburg (*Ill. sv. litt.-hist.* III s. 407) talar, härrör alltså icke från Almquist.

Grimur Galts egentliga äfventyr börja i Jotunheim, hvilket land af Almquist identifieras med det finska Pojola.¹ Berättelsen om det möte, han där har med älfkvinnan, förefaller att kunna bygga på någon folklig saga af finskt ursprung. När Grimur därefter i spegeln på kvinnans barm skådat den sköna prinsessan, beger han sig iväg för att söka henne, och härmed äro vi åter inne på ett för ett flertal folksagor och riddardikter gemensamt motiv. Att skildringen af Arcturas isslott återgår på Klingsohrs saga i Heinrich von Ofterdingen, har Lamm visat (a. a. s. 155.) Den allmänna situationen har äfven en viss likhet med den allbekanta sagan om prinsessan Törnrosa. Båda slotten vänta på en befriare, som skall lösa dem ur förtrollningen. I folksagan behöfver hjälten visserligen ej, som hos Almquist, utföra tre prof, men just detta motiv tillhör ju de allra vanligaste inom sagodiktningen.

¹ W. SÖDERHJELM har (*Finsk tidskrift* 1915 s. 167) sammanställt de finska namnen i Arctura med en uppgift af Arwidsson, att denne 1821 berättade »fennica» för bland andra Almquist. — Åtminstone ett af de belägg, Söderhjelm anför, torde emellertid peka på en betydligt senare tidpunkt. Det heter om Jotunheim i fjärde kapitlet: »och det är här samma land, som i Kalevala kallas Pojola» (*Imp.-okt.* II s. 276). Kalevala, ett namn, som i den egentliga folkdiktningen lär vara sällsynt, betyder här tydligen det stora nationalepos, som Lönnrot sammanställde och första gången utgaf 1835. Tidigare än detta år kan således *den här citerade meningen* icke vara. Då emellertid af det bekanta brevet från Almquist till Atterbom den 2 mars 1834 framgår, att Arctura då var utarbetad, måste denna mening senare ha satts in i det redan färdiga verket. Fråga kan vara, om icke *allt* det finska elementet är senare tillägg och alltså icke kan tjäna som bevis för sagans tillkomst på 1820-talet.

Cypressens tillkomst synes Berg (Cypressen s. VI) närmast vilja förlägga till tiden för Almquists Värmlandsvistelse, under det att Lamm (a. a. s. 156), som det förefaller på goda skäl, skjuter den något tillbaka och gör den ungefär samtidig med Amorina och Rosaura.¹ Törnrosramen är däremot af senare datum. I början af "romaunten" Hinden nämnes tjänsteflickan Elisif alldeles i förbigående (s. 18), men mot slutet däremot (s. 235) presenteras hon som "densamma, om hvilken det i ett annat stycke — Cypressen — förmåles, af hvad anledning och på hvad sätt hon kommit till jagtslottet". Det förefaller därför, som om Cypressens inledning tillkommit under arbetet på Hinden. Då detta verk, såsom från annat håll kommer att visas, kan dateras till 1829, bör således äfven Cypressens ram vara från detta år.

Cypressen är ett af de Almquistiska alster, där motiven från folkliga sagokretsar spelat den största rollen. Den inledande berättelsen om Gunnar Gudmundsson Bjelke och hans upptåg grundar sig på en af Europas mest omtyckta och spridda sagor, hvars anor man kan följa ända till 900-talet (Bolte und Polívka: Anmerkungen zu den Kinder- u. Hausmärchen der Brüder Grimm II s. 6), och som måhända vunnit sin största berömmelse genom Andersens återförtäljande däraf i "Lille Claus og Store Claus". Som Warburg påpekar, är det också samma saga, som ingår i den Grimmska samlingen under namn af *Das Bürle*. Almquists berättelse återgår emellertid med all säkerhet icke till denna tyska uppteckning utan är synbarligen grundad på någon version, som han själf hört ur folkmun. I inledningen till Cypressen nämner Almquist också bland de sagor, hvilka äro gängse på landet, "Den fattige och rike bonden". Att icke "das Bürle" är den saga, hvarifrån han hämtat sin berättelse, framgår bl. a. däraf, att episoden, då hjälten låter skjuta sin mor och därefter tar liket med sig till staden och inbillar den olycklige skrifvaren, att han är dråparen, icke alls har någon motsvarighet i den tyska sagan, men väl i flera af de svenska uppteckningarna. Hur populär sagan varit här i landet, betygas

¹ Till denna åsikt ansluter sig numera även BERG i sin artikel om Almquist i Svenskt biografiskt lexikon.

f. ö. just af att dessa äro så talrika.¹ Största likheten med Almquists framställning äger Djurklous saga "Lille Pelle å store Pelle". Vi återfinna där samtliga episoder, som förekomma i Cypressen, ehuru delvis i något annan form. Hur nära Almquist emellertid följt den berättelse, han hört, ådagalägges af en liten detalj. I en af de Svenska Sagböcker (I s. 27), som Steffen utgifvit, förekommer en berättelse, "Jag ska resa till paradiset idag", som behandlar den episod i här ifrågavarande saga, när hjälten förmår mannen,² som kommer med sin hjord, att i stället för honom krypa in i säcken, och då han sedan möter sin antagonist, lurar denne att kasta sig i sjön. I folksagan tar den rike bonden, Casper Ambjörnsson Stures prototyp, med sig hustrun och låter henne först hoppa i, hvarvid hennes nyckelknippa skramlar till. Bonden uppfattar emellertid detta som om hustrun fått tag i skällkon, och hoppar då själf efter. Just detta drag har också Almquist tagit med (Cypressen s. 69).

Den berättelse om sitt lif, som Sigfrid Lillje afger inför Gunnar Bjelke och den gröne riddaren, är en kombination af två folksagomotiv, dels moderns förskrifning af det barn, hon bär, åt den onde, dels berättelsen om mannen, som ägde förmåga att förvandla sig till hvad han ville och till sist bet hufvudet af skam. Huruvida kombinationen gjorts af Almquist eller om den förefanns i den saga, han följde, är naturligtvis omöjligt att afgöra. Det förra motivet finnes på flera håll i den svenska sagolitteraturen, exempelvis i Svenséns Sagor från Emå-dalen (Svenska landsmålen II: 7 s. 19) "Det bortlofvade barnet". Mot det att djävulen ger bonden och hans familj bärgning, lofvar hustrun, att det barn, hon väntar, skall bli Satans, när det fyllt sju år. Parallellen med historien om Sigfrid är ju tydlig. Också denne har af sin moder lofvats bort åt en okänd man, som dock ej är någon annan än djävulen, när han blir tretton år, och i ersättning har hon erhållit en ring.

¹ BONDESÖN, *Svenska folksagor* 9; 11; 80. STEFFEN, *Svenska Sagböcker* I. s. 27 ff. DJURKLOU, *Sagor och äfventyr berättade på svenska landsmål*: »Store Pelle å lille Pelle» s. 137 ff. För det svenska Finland se *Nyland* II n:r 263, 264, 265.

² Att denne hos Almquist är västgöte är ju ytterligare ett intyg om att den saga, Almquist utgick ifrån, var af svensk börd.

Förvandlingsmotivet förekommer i sagan om Måns Röskägg (Bondeson, Halländska folksagor s. 32), där det kombinerats med berättelsen om det sköna slottet östan om solen och nordan om jorden. Bonden, som satt sin son i lära hos trollkarlen Måns Röskägg, lyckas efter många vedermödor komma fram till dennes slott och rädda pojken, som af Röskägg förvandlats till en tupp. De skynda sig bort, sonen, som under uppehållet hos Röskägg invigts i dennes konster, förvandlar sig till häst, och på denna sitter fadern upp. Röskägg förföljer dem och hinner slutligen upp dem. Fadern får då af sonen det rådet att sälja hästen-sonen åt Röskägg men laga att grimman tages af, innan denne får hand om hästen. Så sker och sonen förvandlar sig till so. Afven denna köpes af Röskägg, men bonden vidtar nu inte försiktighetsmättet att stryka repet af henne, och sonen förblir därför i denna skepnad, ända tills en piga, som går förbi, tar bort repet. Son förvandlas då till en ring, som pigan sätter på sitt finger. Därefter öfvergår ringen till att bli en lax, Röskägg däremot till fiskmå, laxen blir ett korn, måsen en höna, och hönan slutligen dödas af den hök, hvartill sonen till sist förvandlar sig.

Ännu större likhet med gången i Cypressen visa ett par af de i Finland upptecknade sagorna med detta motiv,¹ men med all säkerhet ha versioner liknande dessa varit gängse äfven på rikssvenskt område.

Folksagomotiven i Cypressen torde således med största sannolikhet återgå till berättelser, som Almquist hört förtäljas af allmogefolk, möjligen redan under barndomstiden på Antuna. I inledningen till boken, hvilken visserligen, som ofvan nämnts, skrivits senare än själfva berättelsen, säger också Richard Furumo om innehållet att "brutna delar däraf kan man ännu få höra på flera ställen i landsorterna" (s. 11).

Folksagan är som bekant i regel utan några som helst tids-

¹ Se *Finlands sv. folkdiktn.* I A: 1 s. 122 ff. och I B: 1 s. 185 ff. — Hos bröderna Grimm läses samma saga under namn af Der Gaudieb un sien Meester, hvilken dock på åtskilliga punkter skiljer sig från de svenska varianterna.

bestämningar. "Det var en gång" är den stereotypa inledningsfrasen till sagorna, de sakna all tids- och lokalfärg och spela i en egen värld, som endast har få beröringspunkter med den verkliga. Almquists företag att förlägga handlingen i Cypressen till medeltidens Sverige, sammanhänger gifvetvis med hans ofvan refererade åsikt, att folksagorna uppkommit under denna tid och att de bevarat minnet af händelser, som en gång tilldragit sig. Cypressen skulle vara ett försök att ge en rätt inblick i medeltiden och dess lif, och berättelsen borde därför grundas på detta tidehvarfs "egna dikter om sig sjelf" (jfr ofvan s. 2). Där beskrivas "bondiska", råa och vilda saker, "som smaka af sin tid och sitt folk och framför allt detta folks besynnerliga tro, på sin tid" (Cypressen s. 12).

Almquist är dock fullt medveten om att framställningssättet i hans verk är hans eget, icke medeltidens eller folksagans. "*Orden* eller den yttre framställningen" säger Herr Hugo (s. 4) om den folksaga, hans son Henrik hört af en bondflicka och berättat på jaktsslottet, "var naturligtvis af 'Flickan vid mjölkstäfvan' först, och sedan än mer af min Henrik varierade, och om dem är minsta frågan. Jag lägger största vigten på halten, uppräningen, grundtonen och sjelfva innehållet." Detsamma gäller gifvetvis äfven Cypressen. De sagor, Almquist här begagnar, har han starkt romantiserat.

Den djäfvul, Sigfrid och hans mor träffa, och som af den förre skildras som en hemlighetsfull, svartklädd man, hvars anlete uttrycker en "blandning af vemod och hänryckande skumhet, nattskönhet", och som uppträder med en viss finhet och grannlagenhet, är ju en helt annan och betydligt mera romantisk figur än folksagornas behornade, bockfotade och listige, men dock stundom öfverlistade "Skam". Denna romantiska djäfvulstyp härstammar väl närmast från E. T. A. Hoffmann.

De underbara händelser och egendomliga fenomen af olika slag, som tima i sagorna, försöka dessa aldrig att förklara — de se fullkomligt naivt på dylikt utan att reflektera öfver, om det är rimligt eller ej. Icke så hos Almquist. Sigfrid lämnar en utförlig redogörelse för de verkande krafterna i konsten att kunna för-

vandla sig. Människan i allmänhet förändras till sina rörliga drag (ögon, mun etc.) alltefter det sinnestillstånd, hon befinner sig i. Men utvalda naturer ha också förmåga att fullständigt förvandla sitt lynne, så att en sådan människa exempelvis kan få ett lejons. Om en människa på detta sätt förmår plåna ut sitt eget lynne och helt och hållet tränga in i ett djurs eller ett tings, så är hon i det ögonblicket ifrågavarande djur eller ting också till sin yttre gestalt. Denna förklaring utgör ju på en gång en romantisering och en rationalisering af folksagans enkla relation.

Nästa gång Almquist tar upp ämne från folksagan är i *Semiramis*. Detta arbete tillkom, såsom vi kunna se af det af Lamm (a. a. s. 197) meddelade brefutdraget från Almquist till A. Berg den 12 juni 1824, någon gång under förra hälften af detta år eller möjligen något tidigare och skulle utgöra det andra stycket i det stora sammverk, "Jordens Blomma", Almquist vid denna tid planerade. I *Semiramis* är det, som bekant, egentligen endast inledningen, som ansluter till folksagan. Nyniannes elaka styfmoder skickar henne att hämta vatten i källan. Af Skogsfrun begåfvas Nynianne till tack för en dryck vatten med den egenskapen, att när hon efter solnedgången upplåter sin mun, blommor och ädelstenar falla därur. När styfmodern upptäcker detta, skickar hon äfven sin egen dotter till källan, men denna uppträder så ohöfligt, att Skogsfrun till straff därför låter torndyflar och sand komma från hennes läppar, om hon talar, sedan solen gått ned. Förbittrad drifver nu modern bort Nynianne, som ger sig ut på vandring och kommer till staden Balk, där hon blir gatsoperska. Fursten i staden förälskar sig i henne och tar henne till gemål. — Sagan är vida spridd, bl. a. förekommer den i den Grimmska samlingen och kallas där "Die drei Männlein im Walde". Ett stort antal svenska uppteckningar finnes.¹ Af dessa erinrar Hyltén-Cavallius'-Stephens' "Jungfru Swanhwita och Jungfru Råfrumpa" mest om Almquists framställning. I nyss-

¹ HYLITÉN-CAVALLIUS och STEPHENS: *Svenska folk-sagor och äfventyr* 7 A, B, C jämte några af varianterna. BONDESON, *Sv. folksagor* n:r 35. SVAHN, *Svenskt skämtlynne* 16 s. 3 »Niper». *Finlands sv. folkdiktning* I A: 1 s. 178 ff. och I B: 1 s. 270 ff.

nämnda uppteckning skickas också döttrarna till en källa att hämta vatten och tilltalas af en röst ur vattnet, samtidigt som en hand sträckes upp därur. Att det är någon liknande version Almquist stödjer sig på, är därför troligt.

Ett närmande till folksagan utgör äfven själfva slutet på Semiramis. Ninyas begär där Semiramis till gemål, men får sig förelagdt att, för att hon skall bevilja hans begäran, genomgå tre prof — ett motiv, hvilket, som redan förut påpekats, tillhör folksagans allra vanligaste, och som det därför är lönlöst att söka någon direkt förebild till.

Genom att inleda sin berättelse om Semiramis med en saga, sådan som den ofvan behandlade, har Almquist synbarligen velat understryka dess fiktiva karaktär. I Törnrosramen i Imperialoktaven (I s. 2) förklarar också Richard Furumo, att den berättelse, han ämnar föredraga är blott "dikt, eller skimrande spel". Hofmarskalken upptar hans sats och menar, att allt hvad vi veta om forna tider är dikt, saga. Sann historia är "det residuum ur sagorna, den rest som står kvar, sedan man ur dem subtraherat, hvad kritiken anvisar böra subtraheras".

Mera af historisk skildring erbjuder *Hermitaget*. I kompositionen skiljer sig detta arbete rätt väsentligt från de verk, man brukat sammanställa det med, Cypressen och Semiramis. Det sagostoff, som här finnes, är icke såsom i de nämnda arbetena införlifvadt med handlingen, sagorna spela ingen roll för händelseutvecklingen. De synas vara inlagda i den historiska romanen för att ge denna en äkta medeltidsfärg. Det är idén om att det blott är genom medeltidens egna dikter, vi kunna få rätt begrepp om denna epok, som åter kommer till synes. Man får alltså icke alltför starkt betona sambandet mellan Cypressen, Semiramis och *Hermitaget* och äger icke rättighet att utan vidare datera de två senare verken till samma tid.

Mycket starka indicier föreligga i själfva verket för att *Hermitaget* tillkommit 1829. Sommaren detta år företog Almquist en resa till Närke och Västergötland, och i ett bref till hustrun från Gelsebo den 7 juli 1829 (K. B.) heter det. — — — "Man kom-

mer sedan [när man passerat Wretestorp] in på den stora skogen Tiveden, fram öfver berg och dalar, till Ramundaboda. — — — Ramundaboda, eller Bodarne, är ryktbart för fältslag och krig, som stått där i trakten; — — — Så snart man kommer ifrån Bodarne, så begynner Westergötland. Här är i början mycket vildt och likt Skillingmark. — Midt i skogen är en dal, der Finnrödja kyrka lyser med sina hvita murar. Sedermera kommer man till Hofva, hvilket är ett mera fult ställe.“ I samma trakter, som Almquist i detta bref talar om, tilldrar sig en del af händelserna i Hermitaget, och just de nyss nämnda ortnamnen återfinna vi där. Söder om Hofva har hertig Magnus sammandragit sitt krigsfolk (s. 131). Från Tiveden finnes en dyster nattstämning (s. 144). Vid Ramundaboda har konung Valdemar sitt läger, och i Finnrödjabackarna mötas de första afdelningarna af de kungliga och hertigligena trupperna (s. 162), när den kamp börjar, som är bekant under namn af slaget vid Ramundaboda. Denna topografiskt noggranna skildring anger, att Almquist skrifvit efter själfsyn, och att således åtminstone denna del af Hermitaget måste ha författats efter afsändandet af nyssnämnda bref. Terminus ad quem är oktober 1829, då arbetet lästes af Malla Silfverstolpe (Memoarer IV, s. 154).

Det folkliga inslaget i Hermitaget är, som redan påpekats, inskränkt till vissa i själfva den historiska skildringen inlagda sagor och visor. De senare får jag längre fram tillfälle att beröra. Den första sagan är den som Inga Vallpiga (s. 23 ff.) berättar för Erasmus om de tolf prinsarna, hvilka af styfmodern förvandlades till fåglar och räddades af sin syster. Liknande sagor finnas upptecknade i Sverige (Segerstedt, Svenska Folksagor s. 161 “De tolf förtrollade prinsarne”) och Nyland (Åberg n:r 75). Därjämte är att märka att Grimmska sagan “Die sechs Schwäne” 1822 utkom som svensk folkbok. Almquists berättelse har en del drag gemensamma såväl med denna som med två andra sagor i den Grimmska samlingen “Die zwölf Brüder” och “Die sieben Raben“. Att det som i Hermitaget är styfmodern, som förvandlar sönerna till fåglar, uppges i Die sechs Schwäne, under det att i de öfriga tyska och svenska uppteckningarna förvandlingen har annat upphof. I Die sieben

Raben bo de förtrollade bröderna i ett berg, således ett drag, öfverensstämmande med sagan i Hermitaget. Att systemen åter af den åt bröderna framsatta maten återfinnes äfven i Die sieben Raben. I Hermitaget hinner systemen ej få den yngste broderns räddande skjorta fullt färdig, och på grund däraf får denne behålla en af sina fågelvingar, ett drag, som Almquists saga har gemensamt med Die sechs Schwäne. Men f. ö. företer Almquists saga flera olikheter med de tyska och svenska uppteckningarna. Motivet om huru prinsessan af styfmodern sättes till förnedrande arbete -- här korfstoppling -- återfinnes således icke i dessa men förekommer däremot i uppteckningarna af den saga, som Almquist begagnat i Semiramis. Att de skjortor, prinsessan väfver åt sina bröder, skola vara förfärdigade af dunet under vingarna på fåglarna själfva, är sagan i Hermitaget ensam om, i öfriga versioner är materialet i regel någon egendomlig växt. Prinsessans möte med de tre féerna och deras gåfvor kan man möjligen se en svag antydning om i Die sieben Raben, där det berättas, hur hon besöker solen, månen och stjärnorna och af morgonstjärnan får ett ben att öppna dörren till glasberget med. Slutet på Ingas berättelse, de elfva brödernas förräderi mot systemen, den yngste broderns ridderliga uppträdande samt styfmoderns och de trolösa brödernas förvandling till ugglor, återfinnes däremot icke i någon af de ofvan nämnda uppteckningarna.

Huruvida denna i Hermitaget inlagda saga bygger på litterära källor eller på muntlig tradition kan således icke med bestämdhet afgöras. För det senare talar emellertid, att, som ofvan visats, sagan i flera afseenden skiljer sig från liknande sagor i den samlingen, där Almquist närmast kan väntas ha fått stoffet, bröderna Grimms.

Den saga åter, som Inga berättar för de båda eremiterna, drottning Sofia och prinsessan Jutta (Hermitaget s. 117 ff.), är uppenbarligen en originaldikt af Almquist. Berättelsen om de båda kungadöttrarna, som älska samma träd i sin faders trädgård och utan kunskap om hvarandra om natten mötas vid detta träd, erinrar endast obetydligt om den äkta folksagan. Syftet med denna saga

är också, såsom direkt antydes, att den skall utgöra en symbolik öfver Sofias och Juttas förhållande till Valdemar.

De hittills anförda verken med motiv från folksaga och därmed besläktad dikt i Almquists produktion härröra alla från tiden före 1830. Men äfven efter denna tid kan man någon enstaka gång finna ett eller annat inslag från folksagan. Så berättar Alexander Medenbergs skjutspojke i början på tredje delen af *Tre fruar i Småland* en liten saga, som dock icke är af något större intresse. I *Sviavigamal*, hvilket arbete, om Bööks tidsbestämning (Samlaren, XXXVIII s. 224 ff.) är riktig, tillhör 1840-talet, förekommer det, att två finnflickor få till uppgift att under dagen med skäror ta af klöfvern på en äng och under natten åter sätta fast hvarje stjälk på sin rot, under det att deras asa-kavaljerer skola rida in stutar, så att dessa blifva fölungar. (Sjunde och åttonde demisagorna i *Odensala saga*.) Det förra motivet återfinnes i en saga hos *Hyltén-Cavallius* (*Svenska Folksagor och Äfventyr* I s. 229), och det senare går fullständigt i stil med andra i folksagorna förekommande prof, som äro omöjliga att utföra utan öfvernaturlig hjälp.

Som ofvan visats, har Almquist i sin uppfattning af folkdikten tagit starka intryck af Atterboms, Geijers och Hammarskölds teorier. Den höga uppskattning, de ägnade särskildt folkvisan delades af Almquist åtminstone under hans tidigare period. Af *Svenska Folkvisor* betjänade han sig, när han i *Amorina* (Andra boken, första taflan) lät Johannes sjunga "Sven i Rosengård". I undersökningen om skillnaden mellan den antika och moderna vitterheten gaf han en särskild eloge åt sträfvandet att samla folkvisorna, "de ännu hörbara ljuden ifrån långt förflutna tider, då skönhet och fromhet andades ur samma bröst" (*Svea*, h. XIV, 1831 s. 114), och liknande loford upprepar han i skriften om folknöjen (duod.-uppl. XII, s. 157). Genom Löhmans dagboksanteckningar (s. 112) veta vi också, att folkvisor sjöngos i Almquists hem.

Redan i *Törnrosramen till Cypressen* (s. 6) hade han emellertid påpekat, att det var mera vanligt att folkvisor sjöngos i "bildade sällskaper" än bland allmogen, och i *Araminta May* uttalar

han genom den manliga hufvudpersonen Fabian ett ganska starkt fördömande af det öfverhandtagande modet bland öfverklassen att exekvera folkvisor.

Den Almquistiska lyriken har dock mottagit icke obetydliga intryck från den folkliga visdiktningen, ehuru det i regel icke kan påvisas så otvetydiga efterbildningar som exempelvis hos Atterbom. Den nyss återopade anteckningen af Löhman meddelar, att på Almquists födelsedag 1832 utom svenska och skotska folkvisor äfven dennes egna sånger, synbarligen några "songes", sjöngos. Sammanställningen mellan songes och folkvisorna är signifikativ. Det är nämligen där, i songes, vi ha att finna de starkaste inslagen från folkvisan. Härvid är att märka, att det mindre är den episkt-lyriska balladen än den rent lyriska visan, som återklingar i Almquists dikter.

Tydligast är denna anslutning till den lyriska ringdansvisan och leken i "Hwarför kom du på ängen?" (Songes XXIV), en dialog mellan två älskande, som träffas på ängen i höbärgningstiden. En dylik dialog är ju i folkvisor af skilda slag mycket vanligt förekommande, och själfva uppmaningen till dans i slutet på visan anger hvad slags dikt, Almquist här velat skapa. Själfva diktionen har han sökt ge en folklig ton genom de upprepade rimmen säj — mej. En ren reminiscens från folkdiktens flora med dess stereotypa tal om rosor och liljor utgöra följande två rader:

Rödaste rosor med räfsan räfsa
Det skola vi till en sång.

Liknande reminiscenser torde f. ö. förefinnas äfven i andra Songes. I "Frågarens Sång" (Songes XXVIII) sjunges exempelvis: "I dina spår, hvarthän du går, upprinna rosor i grönskande vår." En annan dylik anslutning till folkdiktens uttryckssätt finner man i den annars rätt konstfulla "FiskarSång wid Kalmar" (Songes XIX, ursprungligen ingående i Kapellet), när det heter, att fiskarna skola bredas ut som silfverskir "allt på vår gröna gål".

“Sigurlam och Kungurlam“ (Songes XXXVI) gör snarast intryck af ett folkligt barnrim utan någon djupare mening — de fornnordiska namnen, som förbinda denna lilla sång med Sviavigamal, kunna icke dölja dess egentliga härledning. Något liknande är förhållandet med “Arrasmiha Smultronplockerska“ (Songes XLVI). Prosa-inledningen, närmast i folksagostil — en elak styfemor ger ej sina styfbarn mat och tvingar dem ut i skogen för att plocka bär, hvilka de äta upp för att bli mätta; de erhålla bannor därför, men genom att sjunga vid Rosaronchis källa få de sina korgar fulla utan att behöfva plocka — lokaliserar visserligen händelsen till Spanien, men i själfva sången är sceneriet rent svenskt:

Smultron och hallon sväljer jag med behag.
Kom ska' vi äta, plocka och leta! etc.

Också i den sista af Songes, “Werldens slut“, gör sig en påtaglig folkton gällande: en energisk och hurtig rytm med ansats till omkväde:

Hej sa'n, hopp sa'n, kör sa'n,
Så skall det gå.

Omkvädet synes Almquist ha betraktat som ett synnerligen viktigt element i folkvisan. I Drottningens Juvelsmycke (s. 290) yttrar Ferdinand om den visa Tintomara sjunger: “Det var en lantlig visa utan innehåll, som jag tyckte, men tonen rörde mig på sitt vis, jag hörde också ett Omkväde, så att jag begrep det var en Folkvisa.“

Man skulle därför kunna tänka sig, att Månsången, där de olika afdelningarna ha sina särskilda omkväden, är något försök att närma dikten till folkvisan, ehuru sången ju i öfrigt är väl så konstfull.

Hvad angår Tintomaras nyss nämnda visa (Juvelsmycket, s. 287 och 364) är denna starkt lyrisk, genom omkvädet mynnande ut i ren naturlyrik, något erinrande om naturinledningen i vissa arter

af folklig diktning (se Steffen, Enstrofig nordisk folklyrik, Svenska Landsmålen XVI: 1, s. 3 samt passim):

Alm, hägg och hassel, lönn, sälg och lind
Blomstra för vind,
Buga för vind —

Lyrisk karaktär, fastän betydligt mindre enkel och omedelbar, har äfven den sång, som prinsessan Jutta (den röde tiggaren) sjunger i Hermitaget (s. 84 f.), när hennes dotter befriats ur de hertigliges våld. Dikten har försetts med omkväde i tydlig afsikt att förläna den ett folkviseartadt tycke.

Denna dikt anföres blott i prosaisk omskrifning, och på liknande sätt förtäljes det i Kapellet (s. 60), att fiskaren Jonas' hustru sjunger en visa "föga olik en vaggsång, visst af henne sjelf författad", som skildrar hennes eget lif ända från giftermålet. Här finna vi således ett starkare episkt element. Motsvarigheter till dylika dikter finnas i både den äldre folkvisdiktningen och de senare allmogervisorna. I "Jagh war migh så lijtet et barn" (Arwidsson, Svenska Fornsånger II, s. 223), förtäljer exempelvis den sjungande på detta sätt sin lefnadssaga. En situation något liknande den, Almquist i Kapellet beskriver, hade han f. ö. själf varit vittne till. Han berättar nämligen i det ofvan omtalade brevet från Gelsebo, hurusom en blind flicka inför en skara allmoge sjungit visor, dem hon själf diktat, och hvaraf särskildt en om hennes egen lefnad gjort intryck på honom.

En särställning inom Almquists produktion med folkligt inslag intar *Wargens Dotter*.¹ Förmodligen går dikten tillbaka på en verklig händelse. Om själfva tillkomsten berättar Furumo (s. 4), att han på en resa i trakten af Vingåker hört den föredragas af en gammal spögunge, "Vargen" själf. Så alldeles på orden kan

¹ Det bör observeras, att den äldre affattningen af denna dikt, Den rika Bondflickan (hdskr. i Nord. Mus.), på åtskilliga punkter skiljer sig från trycket. Viktigast är, att händelserna där sluta med de båda älskandes död och begrafning (det anföres t. o. m. en grafskrift på latin(!) och svenska). Hela fortsättningen om »Vargen» själf är alltså senare tillkommen.

man väl svårligen ta denna uppgift, men att någon hos folket populär sång eller berättelse, behandlande en sådan händelse, som här förtäljes, ligger till grund för Almquists dikt, är synnerligen troligt. Emellertid är ett mycket starkt inslag från den förromantiska spök- och skräckballaden äfven skönjbart. Som vi veta, hade Almquist själf tidigare skrivit dylika ballader: *Oscär och Eglantine*, *Trubaduren*, *Alvina af Savoyen*.

Åtskilliga af ingredienserna i dikter af denna stil återfinna vi utan svårighet i *Wargens Dotter*.¹

Motivet om de båda älskande, som icke kunna skiljas utan följas åt i döden, är, om också i ganska skiljaktig form, behandladt i en af de tidigaste förromantiska ballader, vi äga, Kellgrens "*Fredrics Wålnad*". Liksom i denna dikt uppträder äfven i *Wargens dotter* den döde fästmannen som spöke, ett motiv, som f. ö. blef obligatoriskt i detta slags poesi. I *Wargens Dotter* är det spökaktiga dessutom utökadt med att fadern, Vargen, blir skendöd, och när han vaknar, skyndar till de älskandes graf för att där breda ut sina kläder och sedan fly bort. Just detta att vi föras till grafven och kyrkogården är också ett motiv, som återkommer i ett flertal förromantiska ballader, t. ex. Franzéns "*Den gamle Knekten*", och som, såsom J. V. Johansson (a. a. s. 20) påpekat, ytterst går tillbaka till Grays kyrkogårdselegi. Vargen själf utgör i viss mån en parallellfigur till den gamle knekten, båda ha de förlorat en dotter och hennes älskade och båda förtälja de dessas öde.

Naturskildringen är i början af *Wargens Dotter* den för skräckballaden typiska. Vi ställas inför det ossianskt-lidnerska landskapet med hvinande storm och blekt månsken:

Stormen spelar i skogens kronor,
Halfmån skiner så silfverhemskt
En björk sin stam öfver blomster lutar . . .

(Jfr citaten hos Johansson s. 30 ff.)

¹ Jfr J. V. JOHANSSON, *Den förromantiska balladen i Sverige*. Göteborgs högskolas årsskrift 1912.

I sin recension af de tre första banden i Törnrosens bok kallade Atterbom Wargens Dotter "detta gräsliga mellanting mellan svensk folk-sång och finsk runa" (Svenska litt.-föreningens tidn. 1834, n:r 9 s. 143). Dess förhållande till den svenska "folksången" är ofvan visadt. Hvad dess likhet med de finska runorna beträffar, har väl Atterbom förutom af diktens dystra ton föranledts till sitt uttalande af dess form. Metern är ett slags orimmad knittel med fyra takter i hvarje vers och erinrar, om också ganska aflägsset, om den finska runans fyra trokéer. Gemensamt med den finska runometern har versen i Wargens Dotter en flerstädes kraftigt framträdande alliteration, exempelvis:

Vagga nu vänaste vindar björkens
Lutande lena lummiga hufvud,
Växande der vid griftens kulle.
Stolt som segerherre vid sidan
Granen resliga grenar gungar.
Rundtom roten renaste ånga
Dofta konvaljer i ljuftig prydnad.¹

Äfven ansatser till en viss parallellism, liknande den i finsk folkpoesi, förekomma:

Harpan sångare, stäm vid insjön,
Svarta glänsande stråken för.

¹ Allitterationen är betydligt starkare framträdande i trycket än i Den rika Bondfickan. De motsvarande raderna till ofvan citerade lyda i den senare:

Der vagga nu susande Vindar Björkens
Lutande vackra fina hufvud
Växande just vid Griftens kulle;
Stolt som en salig Vålnad vid sidan
Granen står — han i himmelska skyar
Sträcker sin spets öfver sälla lunder.
Skära som snö Convaljerna dofta
Friskt ifrån kullen upp emot höga
Granen och Björken.

Detta visar, att Almquist fullt medvetet använder uddrimmet som ett konstnärligt verkningsmedel.

Skildringen af de båda träden, som växa på parets graf, är möjligen en anslutning till den äkta folkvisan — där brukar det dock äfven berättas, hur de med topparna växa samman »öfver kyrkokam» el. dyl.

Der som de stupat sjelfmant i döden
Togos de tvenne träden ur skogen
Togos med rötter, stuckos i kyrkvall.

Hur skall jag göra med buskens törne?
Hur med dess nypon, hur med dess blommor,
Rännilens vatten, hur hör jag bruka?